

fall flera mil från gränserna, uppstår en känsla av osäkerhet, fruktan och hat som det är svårt för människor i vårt fredliga land att begripa — men som de borde kunna begripa, inte minst med tanke på vår egen reaktion vid de få våldsbrotten i Sverige. Att skilja mellan fred — då sådana av fienden planerade och belönade mord snart sagt hör till ordningen för dagen — och krig — då den hotade statens trupper går till anfall för att göra slut på detta tillstånd — är att driva ett slags juristeri till det absurda.

I Sverige och andra länder har det sagts att de arabiska hotelserna inte varit så allvarligt menade; det är naturligt för dessa folk att uttrycka sig färgstarkt och överdrivet. De militärorder som Israels trupper påträffade vid anfallet borde göra slut på dessa mildrande föreställningar. I en typisk sådan order, som förtjänar att än en gång citeras, uppmanas officerarna att förbereda sig på den strid "genom vilken vi skall vinna vårt höga mål att förgöra och utplåna Israel på

kortaste möjliga tid och genom den mest hänsynslösa och grymma krigsföring". Det är ett helt folk, alla människor inom ett folk, som här hotats med förintelse. Inte ens Rysslands uppträdande i Baltikum eller Hitlers i Polen företer något liknande; det enda jämförbara är Hitlers utrotande av de tyska judarna.

En återgång till denna situation, med raid, hot, krigsförberedelser, måste inom hela den fria världen vara lika svårut hårdlig som passiviteten inför den ungerska frihetsrörelsens förintande. Men i detta fall finns utrymme för aktivitet, för överenskommelser och garantier som ger rättvisa och skydd åt Israel. Det är Amerika, man kan i detta fall säga några män inom den amerikanska statsledningen, som har möjlighet att göra något och som därför främst bär ansvaret. Men de många mindre stater, bland dem Sverige, som medverkat till FN:s alltför lovprisade ingripanden mot Israel, England och Frankrike har sin del av ansvaret och kan åtminstone genom deklarationer i FN och diplomatiska hänvändelser i någon mån verka för och underlätta en lösning. En internationell polismakt av mera permanent karaktär är ett av de stora och allmänna, men just i detta sammanhang aktuella mål som Sverige borde kunna främja.

D • N

31/12 1956

Framsteget och värdena

Till det viktiga och läsvärda som utkommit i höst hör två böcker som förkunnar framsteget. Inte en naiv tro på framsteget som något slags naturlag, utan en sakligt motiverad tro på att väldiga framsteg gjorts under senare tid och att det är möjligt att fortsätta i den riktningen. Docent Sven Ulric Palme visar hur illusoriska föreställningarna är om "Den gamla goda tiden"; den tiden var ond, från alla de synpunkter vi i dag anlägger på människornas villkor och mänsklig samlevnad. Professor Victor Svanberg ger oss en hymn "Till nutidens lov"; han visar hur oklara, motsägelsefulla och meningslösa de gängse talesätten om förfall och tillbakagång är. Det är behövliga och friska insatser. Särskilt bland intellektuella är det — och har väl alltid varit — mera modernt och elegant att se på det förflutna med vemodig längtan, på samtiden med bitter överlägsenhet och på det kommande med misstankar och oro. Kanske var läget ett annat under framstegstankens gyllene tid för hundra eller hundrafemtio år sedan, men även under detta skede har vi många exempel på att förhoppningarna betraktades som barnsliga och att tristessten inför det närvarande ansågs ingå i den vises, och därför desillusionerades, utrustning.

Naturligtvis är bevisningen på vissa punkter ofullständig. Det andliga tillståndet under olika skeden är svårt att mäta och diskutera. Hur många levde förr i ångest på grund av lärorna om synd och förtäppelse; hur många lider och skadas nu av bristen på fasta normer? Var det svårare att förlora Gud än att möta atombomben? Hur många är verkligen engagerade i vad som händer i framtiden, hos hur många är uttryck av hopp eller fruktan endast konventionella fraser? Är inte några av de gärningar som begåtts i vår tid mera ohyggliga än vad som förut gjorts under århundraden? Är inte spänningen under de senaste årtiondena något som saknar motsvarighet i äldre tid — på grund av motsättningarnas skarpa, de nya vapnen, krigets totala inriktning och framför allt att vi alla följer med, måste följa med vad som sker?

Det är inte vid olosliga frågor av denna art som de nämnda författarna stannar. De slår fast att i varje fall inom den västerländska kulturkretsen människorna fått mera frihet, högre välstånd, större bildning, att staten verkar för utjämning och förbättringar, att seder och beteenden som förr var helt i sin ordning nu anses grymma och hjärtlösa, och mycket annat.

Den måttstock enligt vilken alla dessa förändringar är framsteg är självfallet den egna värderingen. Ett vettigt meningsutbyte om vad som varit och är blir därför, skriver Palme, "ett meningsutbyte om värderingar". Men han tillägger strax att i praktiken meningsskiljaktigheterna ofta bottnar i något helt annat, i bristande kunskap och i bristande fantasi. Strängt taget menar han väl att om alla hade samma kunskap om "den gamla goda tiden" som Palme, skulle de betrakta den på samma sätt som han — ty endast galningar kan väntas hävda att fattigdom, ofrihet och obildning är bättre än välstånd, frihet och kunskap.

Här berörs ett annat och väsentligt problem. Vår situation kännetecknas av en stegrad gemenskap i och standardisering av värderingar. I hela världen används på avgörande punkter samma honnörsord, samma allmänna utgångspunkter för bedömandet. Litet schematiskt kan det påstås att de amerikanska och franska revolutionernas ideologiska huvudprinciper överallt slagit igenom. Det

är den enskildes lycka, frihet och välstånd i denna värld som prisas i Moskva, Washington, Delhi och Pretoria. Fattigdom är något ont, inte Guds straff eller välsignelse eller en förberedelse till himmelsfärden. Lidandet är inte något luttrande och välgörande, utan ett minus som skall suddas ut. Klasskillnaderna är inte instiftade av Gud, utan ett fördärligt och förgängligt människoverk. Kriget är inte oundvikligt eller nyttigt som ett slags hårdning eller urval; freden är värdet framför alla andra. Demokrati förkunnas av kineser och engelsmän, av kristna, buddister och muhammedaner. De gamla ståndygdena, dödsförakt, lydnad, förmåga att uthärda smärtor, fasthet, hårdhet, manlighet, är diskrediterade eller lever i skymundan. Ingen talar som Hitler, inte ens som en respektabel svensk eller engelsk högerman för femtio år sedan. Det är en storartad värdegemenskap.

Men den hjälper oss inte att leva i fördragsamhet och samsamhet, lika litet som den förmår oss

att bedöma det förflutna på samma sätt. Förklaringarna är uppenbara. Att honnörsorden delvis begagnas i helt skilda meningar (såsom demokrati) är inte det viktigaste, ty bakom dessa ordlekar ligger åtminstone en antydning om gemensam värdering, gemensamma syften. Viktigare är de stridande ideologierna om hur ett i stort sett enhetligt mål skall uppnås. Framför allt är det den olika maktfördelningen inom staterna och maktstriden mellan statsledningarna som gör gemenskapen i värderingar verkningslös. Det går förträffligt att slå ihjäl varandra under åberopande av samma mål, likaväl som under böner till samma Gud.

Hos de enskilda människorna avsätter de inomstatliga och mellanstatliga motsättningarna skilda värderingar, som emellertid väsentligen grundas på skilda föreställningar om verklighetens beskaffenhet. En boer talar med förakt om negrerna: det är för att han har lärt sig att de är lata, tjuvaktiga och enfaldiga; om dessa fördomar rensas bort, kan man åtminstone hoppas att han inte längre avskyr negrer. Den ryske soldaten skjuter med gott samvete ungrare i tro att de är fascister och förrädare i amerikansk sold; regimen har bibragt honom de fördomar och villfarelser som han behöver i sin tjänst. Upplýsningen och den fria debatten är nu som förr framstegets vapen.